

การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนทัศน์ใหม่

A New Paradigm of Temple Administration in Nonthaburi Province

พระเจริญ ทนตจิตโต (คางคำ)¹, กฤตสุขิน พลเสน² และ พระสุทธิสารเมธี³
Phra Charoen Dantacitto (Khangkam)¹, Kitsuchin Ponsen² and Phra Sutthisanmethi³

Received October 7, 2021 & Revised October 25, 2021 & Accepted December 13, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เรื่องการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา และสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ อีกทั้งยังเป็นการบูรณาการบริหารวัดในรูปแบบกระบวนทัศน์ใหม่ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ ด้านการปกครอง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม ด้านศาสนศึกษา มุ่งศึกษาตามหลักธรรม 3 ประการ คือ 1) สีลสิกขา 2) จิตตสิกขา 3) ปัญญาสิกขา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาให้แก่ ประชาชน การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน ด้านการเผยแผ่ จัดให้มีการแสดงธรรมในวันฉัตรมงคลและ สถานที่ต่าง ๆ ด้านการสาธารณูปการ บำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร และให้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีการต่าง ๆ ทั้งราชการและเอกชน

คำสำคัญ : 1. การบริหารวัด, 2. กระบวนทัศน์ใหม่, 3. จังหวัดนนทบุรี

ABSTRACT

The research article aimed to present a new body of knowledge on "Management of temples in Nonthaburi Province with a new paradigm". This study was a qualitative methodological study with content analysis and in-depth interview techniques. The results of the study found that the key strategy was Management according to the development framework in 6 areas, namely government, religious education, propagation, public utilities, welfare education, and public welfare. This study found that the integration of measurement management in the new paradigm of 6 aspects with various methods i.e., governance was a person who had vision, knowledge, ability, and was well-equipped with rules of conduct that are accepted by the Sangha and society as a whole. Religious Studies focused on the study of 3 dharmas: 1) Silasikkha, 2) Cittasikkha, 3) Panyasikkha. In the field of education assistance,

^{1, 2, 3} คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1, 2, 3} Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

Email : thana.pim@mbu.ac.th

providing education for the people, and setting up a student aid fund. On the propagation side, there was a dharma teaching on the day of Dhammasavana and various locations. Public utilities maintained the temple and religious treasures of the temple in good order. In the field of public welfare, it provided care for monks and novices and allowed the temple to be a place for various ceremonies, both government and private.

Keywords : 1. Temple Administration, 2. New Paradigm, 3. Nonthaburi Province

1. บทนำ

จากกระบวนทัศน์ของโลกยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การบริหารจัดการวัดเกิดปัญหาเป็นเหตุให้ประชาชนเริ่มเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น เพราะเรื่องราวที่ปรากฏตามสื่อโทรทัศน์ ข่าวสารต่าง ๆ เป็นเหตุให้เกิดความคิดว่า การบริหารวัดอย่างไรจึงจะเหมาะสม และเข้ากับสถานการณ์โลกปัจจุบันได้ เพราะเมื่อมามองบริบทของวัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ คือ วัดนั้นเดิมที่เคยเป็นที่พักอยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร แต่ปัจจุบันมีคฤหัสถ์หลายคนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์กับวัดในรูปแบบต่าง ๆ วัดเดิมเคยเป็นที่ให้กุลบุตรมาบวชเรียนเขียนอ่านศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็กลายเป็นที่บวชตามประเพณีไม่มีเป้าหมาย และเมื่อครบกำหนดก็ลาสิกขาไป การบวชในปัจจุบันก็ไม่มีมาตรการวัดสอบที่สามารถรับรองได้ แม้พระอุปัชฌาย์เองก็ไม่รู้จักประวัติของผู้มาขอบวชมาก่อนเลย นับว่าเป็นเรื่องอันตรายมากต่อพระพุทธศาสนา

โดยสภาพปัญหาที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ต้องบริหารจัดการทั้ง 6 ด้าน มีสภาพปัญหา ดังนี้ 1. ด้านการปกครอง ปัญหาระบบโครงสร้างการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา กับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือจังหวัด การประพฤติผิดพระธรรมวินัยอย่างร้ายแรง 2. ด้านการศาสนศึกษา ปัญหาจำนวนพระภิกษุสามเณรลดลง และวัดร้าง 3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาคือโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือศูนย์เด็กเล็กมีไม่ทั่วถึง 4. ด้านการเผยแผ่ ปัญหาคือการเข้าไม่ถึงแหล่งข้อมูลในการเผยแผ่ 5. ด้านการสาธารณูปการ ปัญหาประมาณในการก่อสร้าง และไม่สามารถตรวจสอบได้ 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ขาดสวัสดิการของพระสงฆ์/ปัญหาในการเก็บค่าเช่าศพ/ค่าที่จอดรถ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาด้านบริหารการเงินของวัด ซึ่งเป็นปัญหาที่ทุกวัดประสบอยู่ยากที่จะแก้ไขได้ ในจังหวัดนนทบุรีถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดวาอารามมากมายรวมทั้ง 197 วัด มี 6 อำเภอ เป็นศาสนสถานที่เป็นสถาปัตยกรรมต่าง ๆ มีอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ พระอาราม เจดีย์ ตลอดจนพุทธรูป และจิตรกรรมฝาผนังที่มีความงดงาม ล้วนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่า ที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดนนทบุรีซึ่งสามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนประวัติความเป็นมาพร้อมวัฒนธรรมประเพณี นอกเหนือจากการแสดงภาพความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจแล้ว ยังบอกเล่าให้คนรุ่นหลังได้เห็นพลังอันยิ่งใหญ่ของสถานที่ต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาและแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมที่มีสุนทรียะในลักษณะของสถาปัตยกรรมจิตรกรรม ประติมากรรมวรรณกรรม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยต้องการนำหลักปรัชญากระบวนทัศน์ใหม่มาเติมเต็มการบริหารจัดการวัด เพราะเจ้าอาวาสหรือบุคลากรที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตน ซึ่งมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงาน พร้อมมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดและชุมชน หรือรัฐ รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้เกิดความสมบูรณ์มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาและความเข้าใจในพระธรรมวินัยซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อความศรัทธาและความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน เป็นเหตุให้การบริหารจัดการวัดหรือศาสนสถานเป็นไปได้ง่ายขึ้น

และมีความถูกต้องเป็นที่ไว้วางใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย โดยเฉพาะวัดในจังหวัดนนทบุรีซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่มีวัดมากถึง 197 วัด เพื่อเป็นรูปแบบในการบริหารจัดการวัดในพระพุทธศาสนาตลอดไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เรื่องการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทศน์ใหม่

3. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารวัด

การบริหารวัดด้วยกระบวนการทศน์ใหม่ (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), 2553) ได้กล่าวถึงธรรมะเพื่อการบริหาร คำว่า บริหารนี้ เป็นการให้ดำเนินไปได้อย่างเช่น กิจกรรมที่กระทำให้ดำเนินไปได้อีก กิจกรรมที่กระทำนั้นเรียกว่า การบริหารทำด้วยปัญญายังมีปัญญาเป็นเครื่องผลักดันจะเรียกว่าเชื่อเชื่อให้ทำก็ได้ เพราะถ้าทำด้วยปัญญามันไม่กดขี่ เผาผลาญถ้าทำด้วยความหวังมันกดขี่เผาผลาญ การทำด้วยปัญญามีสภาพเหมือนเชื่อเชื่อพูดจาดี ๆ อ่อนหวานให้ทำ แล้วมันไม่ร้อน เป็นเรื่องเย็น การบริหารนี้ ถ้าเป็นขั้นต่ำมันก็เพื่อประโยชน์ตัวเอง พอเป็นขั้นกลางหรือขั้นสูงก็ตามก็เพื่อสังคมหรือเพื่อโลก ถ้าใจกว้างก็เพื่อทั้งหมด คือ เพื่อตนเองก็ได้เพื่อสังคมก็ได้ทั้งโลกก็ได้ ถ้ามันเป็นคนมีใจกว้างมันก็มีธุรกิจดำเนินธุรกิจบริหารธุรกิจเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ทั้งโลก แต่มันก็โดยอ้อมเป็นธรรมดาโดยตรงมันทำไม่ได้ มันก็โดยอ้อม ทำดี ทำถูกต้อง ทำเป็นตัวอย่าง แห่งผู้มีคุณธรรม มีความสุขให้ดู คนทั้งโลกก็จะพากันเอาอย่าง ให้เฟื่องในขั้นสูงไว้เสมอว่า ถ้าเกิดมาเพื่อตนมันก็เห็นแก่ตัวถ้าเกิดมาเพื่อโลกก็เห็นแก่ผู้อื่น ทำเพื่อความถูกต้อง การบริหารงานนี้อย่างแรกที่จะบริหาร คือ ระบบงานนั่นเอง ระบบงานให้มีความเป็นไปได้ของระบบงานซึ่งมีทั้งการป้องกันและการแก้ไขอุปสรรค งานนี้ก็มีอุปสรรคต้องผ่านอุปสรรคต้องฝ่าอุปสรรคมันจึงจะถึงสำเร็จได้ (L. Gulick, 1937) ได้รวบรวมแนวคิดทางด้านการบริหารต่าง ๆ เอาไว้ในหนังสือ “Paper on the Science of Administration) โดยเสนอแนวคิดกระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีชื่อ ว่า “POSDCoRB” ภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร 7 ประการ คือ Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน) Directing (การอำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงาน) และ Budgeting (การงบประมาณ) นอกจากนั้นเฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ได้สรุปเป็นทฤษฎีการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายนั้น มีองค์ประกอบด้วยกัน 5 ปัจจัย เรียกว่า POCCC ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาหรือการสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) นอกจากหน้าที่ของการบริหารจัดการแล้วยังมีแนวคิดทางการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น ธรรมาภิบาลทางการบริหาร (สมพงษ์ เกศานุช และคณะ, 2560) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ : ทิศทางการกำหนดกระบวนการทศน์ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) มีหลักการสำคัญคือการมุ่งเน้นการลดขนาดขององค์กรให้มีความคล่องตัวเพื่อสะดวกรวดเร็ว มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการบริหารองค์กรสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาระบบการให้บริการที่ทันสมัยโดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน และยึดประโยชน์ของผู้ใช้ บริการเป็นเป้าหมาย สร้างและพัฒนากลไกการบริหารงานบุคคลที่ได้มาตรฐาน สร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการบริหารงานที่มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้ ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตหนองคาย ควรนำแนวคิดการบริหาร จัดการภาครัฐแนวใหม่มาใช้เพื่อพัฒนาองค์กรในด้านต่าง ๆ ด้วยการบูรณาการรูปแบบองค์กร (Integrated Organizational) ที่สร้างความเชื่อมโยงของฝ่ายงานต่าง

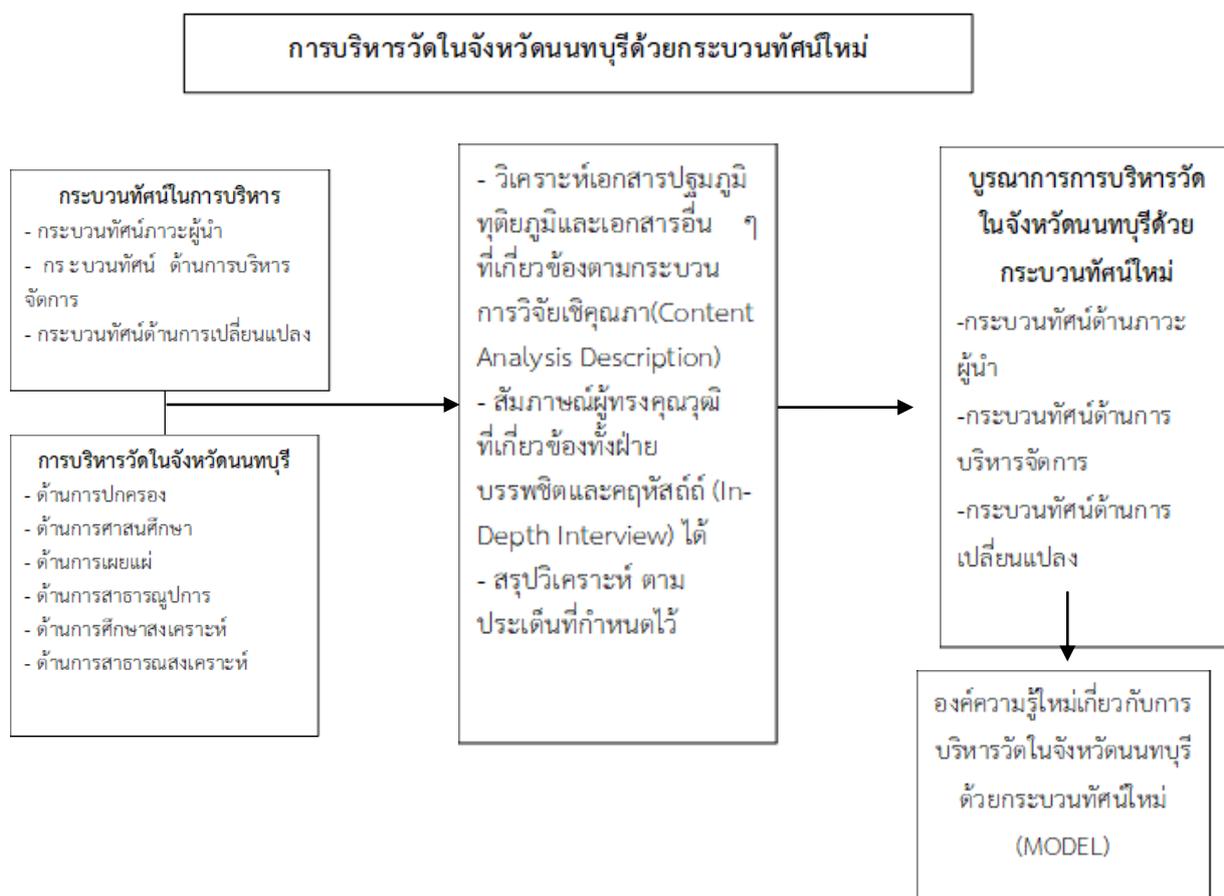
ๆ เข้าด้วยกันเพื่อลดขั้นตอนในการตัดสินใจและให้บริการ พร้อมกับมุ่งการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) เพื่อผลสัมฤทธิ์ขององค์กร พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล (Human Resource Development) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานและทักษะที่มีความจำเป็นต่อการปฏิบัติงานพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริการการศึกษาที่ทันสมัย (Technology for Education) อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษา (Network Education) กับมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสร้างความร่วมมือทางด้านวิชาการ บุคลากรและด้านอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการดังนั้นจะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดของการจัดการของนักวิชาการแต่ละท่านมีมุมมองที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไป (โชติ บดีรัฐ, 2554) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า (1) สภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค 4 ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการบริหารงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ (2) ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค 4 ในการบริหารคนมีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทำการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารที่สนองต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น (3) ศักยภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค 4 การบริหารคนมีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน การบริหารภาระงานมีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (4) วิธีการพัฒนาการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค 4 ควรจะมีวิธีการพัฒนาด้านให้เก่งมีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร, 2548) ได้กล่าวถึง กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ ของชุมชน และยุทธศาสตร์การจัดการเรียนรู้ของชุมชนในทศวรรษใหม่ โดยการที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่จุดเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญ เมื่อประชาชนเริ่มต้นตัวและ สนใจความเป็นไปของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สภาวะดังกล่าวมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนประเทศชาติให้ข้ามพ้นสถานการณ์วิกฤต ดังที่ประเวศ วะสี (2547) กล่าวไว้ว่า ที่คนไทยจะมีฝันอันยิ่งใหญ่ถึงสังคมที่ดั่งงามอันเป็นที่พึงปรารถนา ของทุกคน เป็นประเทศไทยยุคศรีอาริยะ ที่คนไทยสามารถรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ เพื่อสร้างประเทศไทยให้เป็นประเทศที่น่าอยู่ที่สุดตามความฝันอันยิ่งใหญ่ได้จริง เป็นกระแสพลังแห่งจินตนาการใหม่กระแสพลังทางสังคมใหม่ที่จะเปิดประตูประเทศไทยไปสู่ยุคใหม่

กระบวนทัศน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและอนุวัติตามลักษณะการปกครองของบ้านเมือง การปกครองคณะสงฆ์นั้นนอกเหนือจะต้องยึดหลักพระธรรมวินัยแล้วจำเป็นที่จะต้องอนุวัติตามพระราช หรือตามกฎหมายของบ้านเมืองไม่สามารถจะหลบหลีกได้จำเป็นที่จะต้องปรับสภาพของโครงสร้างการปกครองของสงฆ์ให้มีลักษณะที่สอดคล้อง หรือมีความใกล้เคียงกับระบบการปกครองของบ้านเมือง มิเช่นนั้นแล้วก็คณะสงฆ์ก็อาจจะมีความเป็นอยู่ที่ไม่ปกติมากนัก เพราะคณะสงฆ์จะต้องอาศัยศรัทธาของชาวบ้านเพื่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะการได้รับการอุปถัมภ์ปกป้องจากพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองบ้านเมืองนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้บริบทสังคมด้านต่าง ๆ จึงมีจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง

อนึ่ง การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมานั้น สิ่งที่เกิดขึ้นนอกจากจะต้องปฏิบัติ และรักษาพระธรรมวินัยแล้ว พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้ตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้นเกิดขึ้นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และในปัจจุบันนี้ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4)

พ.ศ. 2561 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูรให้ไว้ ณ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 เป็นปีที่ 3 ในรัชกาลปัจจุบัน “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561” (ราชกิจจานุเบกษา. 2561, เล่ม 135, ตอน 50 ก.: 1-4) ทรงโปรดให้มีพระราชโองการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ที่เกิดในยุคปัจจุบันนับเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากบริบทสังคมไทยในยุคปัจจุบันที่มีต่อการปกครองของคณะสงฆ์ไทยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมนั้น สามารถแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น 6 ด้าน เรียกว่า กิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ถือว่าเป็นภารกิจหลักของมหาเถรสมาคมและมหาเถรสมาคมยังได้ออกระเบียบให้เป็นภารกิจของภารกิจหลักของเจ้าอาวาสวัดทุกวัด ตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมได้กำหนดไว้ใน การปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้วัดทุกวัดมีการดำเนินการอย่างเป็นแบบแผนและเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติศาสนกิจของทางวัด ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ภายในวัดได้มีกิจกรรมและมีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และได้มีการพัฒนาขึ้นภายในวัด

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกรอบทศน์ใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารวัดด้วยกรอบทศน์ใหม่ในจังหวัดนนทบุรีเพื่อ

ศึกษาสภาพทิศทางการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำเสนอการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตวิจัยไว้ดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

5.1.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือ เอกสาร หรือบทความอันสำคัญที่เกี่ยวข้องตลอดจนงานวิจัยและบทความอื่น ๆ

5.1.2 ศึกษาวิเคราะห์สภาพแนวทางการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านการปกครอง 2. ด้านการศาสนศึกษา 3. ด้านการเผยแผ่ 4. ด้านการสาธารณูปการ 5. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

5.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 13 รูป/คน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี มีพระสังฆาธิการที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรี ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี ศึกษาธิการจังหวัดนนทบุรี วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี

6. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก (Review Literature) และมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ คือ

6.1 การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัย ที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังต่อไปนี้

1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ เช่น ตำรา หนังสือ ที่เกี่ยวกับหลักการบริหาร

2) รวบรวมและศึกษา เอกสาร ตำรา ตามหลักการบริหารวัด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันด้วยหลักกระบวนการทัศน์ใหม่ โดยการศึกษาเป็นยุค ๆ เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารวัดรวมทั้งหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อพุทธวิธีในการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน

3) นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท วิเคราะห์ อธิบายความ พร้อมกับการตีความ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

4) ขอคำแนะนำ ปรีกษา ความเห็นจากคณะกรรมการควบคุมดัชนีพันธ์

6.2 การสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 13 รูป/คน โดยแบ่งกลุ่มที่ทำการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 8 รูป และกลุ่มคฤหัสถ์ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี ศึกษาธิการจังหวัดนนทบุรี วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี และผู้เชี่ยวชาญทางด้านพุทธศาสนาและปรัชญา รวม 5 คน

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์และไปสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสะดวก โดยขออนุญาตบันทึกเทปการให้สัมภาษณ์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำบทสัมภาษณ์มาถอดเทปและวิเคราะห์ข้อมูล

6.3 นำเสนอรูปแบบการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และเอกสาร ตำรา พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์

7. อภิปรายผล

การบริหารจัดการวัดเป็นสิ่งสำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักของ พระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มติมหาเถรสมาคม กฎหมายบ้านเมือง และกฎระเบียบทางสังคมที่เป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ดำรงมา เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้บริหารจะต้องมีกระบวนการทัศนในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติต่อศาสนาและต่อประชาชน โดยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

7.1 การบริหารด้วยกระบวนการทัศนใหม่

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการนั้นมีหลากหลายทฤษฎี และมีหลักการที่คล้ายกัน ซึ่งมีทิศทางเดียวกัน คือให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด และการที่ผู้บริหารองค์กรต่าง ๆ จะนำทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้จำเป็นต้องศึกษาอย่างจริงจังถึงความเหมาะสม และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่องค์กรจะได้รับ ซึ่งผู้นำกระบวนการทัศนใหม่นั้นจะต้อง 1) มีวิสัยทัศน์ (Visioning) 2) มีการวางกลยุทธ์ (Strategic Orientation) 3) มีศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน (Change Leadership) 4) มีการควบคุมตนเอง (Self-Control) และ 5) มีการใช้อำนาจแก่ผู้อื่น (Empowerment) เหล่านี้ผู้นำต้องมีกระบวนการทัศน เพื่อปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิมไปสู่แนวคิดใหม่ในการบริหารจัดการ กระบวนการทัศนในการบริหารคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และอนุวัติตามลักษณะการปกครองของบ้านเมือง การปกครองคณะสงฆ์นั้นนอกเหนือจะต้องยึดหลักพระธรรมวินัยแล้ว จำเป็นที่จะต้องอนุมัติตามพระราชกฤษฎีกา หรือตามกฎหมายของบ้านเมือง จำเป็นที่จะต้องปรับสภาพของโครงสร้าง การปกครองของสงฆ์ให้มีลักษณะที่สอดคล้อง ตลอดจนวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านวัฒนธรรมองค์กร และทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้จนเกิดเป็นระบบ การบริหารที่ดีมีคุณภาพ ก็จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่องค์กรได้

7.2 การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี

การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี คณะสงฆ์ได้ยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารตามหลักพุทธวิธีบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้ง อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีจึงมีความเรียบร้อยดีงาม โดยคณะสงฆ์แต่ละวัดมีศักยภาพในการบริหารจัดการวัดที่มีจุดเด่นแตกต่างกันในแต่ละด้าน โดยรวมแล้วก็ยังอยู่ภายใต้ภารกิจในการบริหารจัดการตามกรอบการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดูแลใส่ใจในการมีศาสนทายาท เพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนาและการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

7.3 บูรณาการการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศนใหม่

การบูรณาการการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรี ด้วยกระบวนการทัศนใหม่ทั้ง 6 ด้าน มีดังนี้ ด้านการปกครอง เป็นผู้ที่มิวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ และสังคมโดยรวม ด้านการศึกษา มุ่งศึกษาตามหลักธรรม 3 ประการ คือ 1) การฝึกหัดอบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย เรียกว่า สीलสิกขา 2) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกว่า จิตตสิกขา 3) การหัดอบรมปัญญา ให้อุ้แจ้งแทงตลอดสถานะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่า ปัญญาสิกขา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จัดการศึกษาให้แก่ประชาชน การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน ด้านการเผยแผ่ จัดให้มีการแสดงธรรมในวันอัมมัสสวนะ และสถานที่ต่าง ๆ ด้านการสาธารณูปการ บำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัด

ให้เป็นไปด้วยดี บูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างสิ่งใหม่ เน้นประโยชน์การใช้สอยเป็นหลัก ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร และให้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีการต่าง ๆ ทั้งราชการ และเอกชน

7.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือทำให้ทราบว่า การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทันสมัย มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะพระสงฆ์ ที่เป็นพระสังฆาธิการ เป็นผู้นำในการบริหารจัดการวัด จัดการพระศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีกระบวนการในการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนั้น การบริหารวัดเป็นหัวใจสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา เพราะวัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการในทุก ๆ ด้าน นอกเหนือจากภารกิจตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่เป็นหลักปฏิบัติของพระสงฆ์ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้อุบัติการณ์พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง ก่อให้เกิดประโยชน์ และความมั่นคง ต่อประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา โดยสามารถสรุปเป็น “GBS MODEL” โดยมีที่มาดังนี้

1. **G = Growth** (เจริญ) หมายถึง ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ที่แผ่กว้างออกไปอย่างไม่สิ้นสุด พร้อมกับความสุขสงบของโลก ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ คือความเจริญทางด้านกายภาพ สังเกตได้ในแต่ละวัด จะมีการก่อสร้างถาวรวัตถุที่มั่นคงถาวร พร้อมกับการจัดระเบียบของวัดให้เป็นสัดส่วน สะอาดสวยงาม เป็นที่เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น ก่อให้เกิดศรัทธาปสาทะแก่สาธุชนทั่วไป การก่อสร้างก็จะเน้นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมผสมผสานกับวัฒนธรรมชาติอื่น ๆ นอกจากนี้ถาวรวัตถุต่าง ๆ ก็จะมีลักษณะรูปแบบการใช้สอยที่แยกประเภทกันอย่างชัดเจน เช่น อุโบสถ สำหรับใช้ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ศาลาการเปรียญ ใช้สำหรับประกอบกิจกรรมงานทำบุญต่าง ๆ กุฏิ ใช้สำหรับพระสงฆ์ในการอยู่อาศัย แม้พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่ไปยังต่างประเทศ รูปแบบการก่อสร้าง และการใช้สอยก็จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม วัดมีโบสถ์วิหาร และเจดีย์ เป็นต้น ที่สวยงามงดงาม มีพระพุทธรูปมากมาย มีภาพพุทธประวัติ หรือภาพทางพระพุทธศาสนาอยู่ตามฝาผนังอยู่ทั่วไป มีหนังสือพระไตรปิฎก และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่มากมาย อีกทั้งวัดเป็นสถานที่จัดงานทำบุญตามประเพณีต่าง ๆ เช่น ตักบาตรเทโว หรือตักบาตรดาวดึงส์ ทาบุญสลากภัต และทำบุญวันสารท เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนจนถึงเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ วัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน วัดจึงเป็นแหล่งแห่งวิชาชีพต่าง ๆ เช่น หมอดู หมอยา หมอนวดแผนไทย ช่างทั้งหลายตลอดถึงผู้ชำนาญในด้านเกษตรสาขาต่าง ๆ วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน คนทั่วไปชอบสนุกสนานบันเทิงรื่นรมย์ จึงจัดงานการเล่นต่าง ๆ บ้างในบางโอกาส เพื่อความเพลิดเพลินเจริญใจคลายความทุกข์ แต่ไม่มีสถานที่กว้างพอที่จะจัดงานได้ จึงหันไปจัดที่วัด ทั้งงานชั่วคราว และงานเทศกาลต่าง ๆ ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนานี้เกิดจากการบริหารจัดการของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติพระธรรมวินัย กฎหมาย และภารกิจทั้ง 6 ด้านอย่างเข้มแข็งนั่นเอง

2. **B = Benefit** (ประโยชน์) หมายถึง การบริหารจัดการวัดงานทั้ง 6 มีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ต่อประเทศชาติ ต่อประชาชน ต่อสังคม และต่อเศรษฐกิจ อย่างแท้จริง เพราะวัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หล่อหลอม และยกระดับจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรม รักสันติ และสมานสามัคคีปรองดอง รวมทั้งความมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต วัดและพระพุทธศาสนาได้รังสรรค์ในประเด็นนี้ได้ครบถ้วน วัดและจริยธรรม วัดและสถาบันพระพุทธศาสนา จึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบประเพณีวัฒนธรรมปทัสถาน และวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

ประโยชน์ที่ได้จากการบริหารวัดย่อมก่อให้เกิดประโยชน์โดยสรุปมี 3 ประการ คือ 1) ประโยชน์ต่อตนเอง พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ คือเป็นผู้นำปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เป็นการสร้างบุญบารมีที่เป็นความดีงามอย่างสูงยิ่ง จน

นำไปสู่การพันทุกข์ หมดกิเลสสิ้นสุดการเวียนว่ายตายเกิด 2) ประโยชน์ต่อผู้อื่น หมายถึงพุทธศาสนิกชน และสาธุชนทั่วไป ประการหนึ่ง เป็นที่รองรับศรัทธาของสาธุชนทั่วไป ให้มีโอกาสได้เรียนรู้หลักธรรม เข้าถึงธรรม และบรรลุดุธรรม ประการที่สอง เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เพราะประเทศที่จะเจริญได้นั้น เพราะคนในชาติมีศีลธรรม มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความสุจริต ประการที่สาม เป็นประโยชน์สังคม ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา การสงเคราะห์ในเรื่องสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ 3) ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา โดยการสืบต่อของพุทธบริษัททั้ง 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุสกะ อุบาสิกา ที่เป็นกำลังสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของพระพุทธศาสนาโดยรวม นอกจากนี้แล้ว โดยสรุป ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในภพหน้า และปรมาตถประโยชน์ ประโยชน์สูงสุดนั่นเอง

3. S = Stable (มั่นคง) หมายถึง ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาที่ฝังรากลึกลงในจิตใจของมวลมนุษยชาติ ตี๋มค้ำกั้บรสพระธรรมคำสั่งสอนสร้างสุขสงบร่มเย็นให้กับประชาชน เป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด หรือการปกครองดูแล รักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือพำนักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัด เพื่อให้งานต่าง ๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยใช้ทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการบริหารงานกิจการงานองค์กรทั้ง 6 คือ 1) การปกครอง เป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ตามพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ที่พระศาสดาทรงวางระบอบการปกครอง คือ พระวินัย เพื่อให้หมู่สงฆ์เป็นหมู่ที่ดีให้เป็นคนดี พร้อมทั้งความรู้ และความประพฤติ อำนาจในการปกครองสงฆ์นั้น เป็นอำนาจที่ได้มาจากพระธรรมวินัย วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย 2) การศาสนศึกษา ส่งเสริมการสอนจริยธรรมในโรงเรียน และการสอบธรรมศึกษาของนักเรียน ในส่วนของพระสงฆ์ให้การสนับสนุนทั้งแผนกนักรธรรม และบาลี ให้การอนุเคราะห์การจัดอบรมบาลีก่อนสอบ 3) การเผยแผ่หน้าที่การเผยแผ่ธรรมนั้น นับว่าเป็นหัวใจของการสืบอายุพระพุทธศาสนา และเป็นการแสดงเจตนาต่อพุทธประสงค์อย่างแท้จริง หน้าที่ หรือบทบาทในการเผยแผ่นี้ เป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญหากจะเทียบกับ บทบาทด้านอื่น บทบาทนี้นับว่าเป็นงานที่คณะสงฆ์จัดทำมากกว่าอย่างอื่นในการเผยแผ่นั้น พระสงฆ์ก็ดำรงตนในบทบาทหน้าที่ดังที่พระพุทธองค์เคยดำรงมาแล้ว เพราะการเผยแผ่ธรรมนั้น เป็นการให้ปัญญาแก่พุทธบริษัท จำต้องตั้งตนอยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรม ผู้แสดงต้องมีภูมิธรรมความรู้ด้วย จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนา จนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับ และเชิงรุก ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีคุณสมบัติพื้นฐาน คือ มีอุดมการณ์ มีศีลาจารวัตรตรงดงาม และมีความรู้ความสามารถ จึงจะสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การศึกษาสงเคราะห์ ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษา ชุมชน สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้ขาดแคลน สร้างอาคารเรียนชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน แนะนำแนวทางการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษา สร้างแหล่งเรียนรู้ในวัด 5) การสาธารณูปการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการนั้นต้องคู่กับเอกลักษณ์ ความเป็นพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าพระสงฆ์หากกล่าวไปแล้วนับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เพราะต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย ความเป็นพระพุทธศาสนา เพราะสร้างวัดสร้างศาสนวัตถุต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นพุทธ ความเป็นไทยมาจากรากฐานของความเป็นพุทธ ความคิด ความเชื่อถือ และคุณธรรม ต่าง ๆ ที่ปลูกฝังถ่ายทอดกันมาจนติดเป็น

นิสสัยใจคอ โบราณสถาน และโบราณวัตถุทั้งหลาย เป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ นอกจากเป็นหลักฐานสำหรับสืบค้น และยืนยันความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของชาติแล้ว ยังเป็นของมีค่าอย่างสูงอีกด้วย ความมีค่าที่วามนี้ มิใช่เฉพาะคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเท่านั้นแต่รวมถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจอีกด้วย ดังนั้นวัดควรมีสาธารณูปการให้เป็นเอกลักษณ์แบบพุทธ วัดจึงเป็นกำลังสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์แบบชาวพุทธซึ่งเป็นสมบัติของคนไทยและคนเนปาลไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมในความงดงามแบบพุทธ 6) การสาธารณสงเคราะห์ การบริหาร คณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ต้องมีการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การที่วัด หรือคณะสงฆ์ดำเนินการ อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ คือ

(1) ด้านสังคมสงเคราะห์อันได้แก่ การสงเคราะห์ประชาชนทั้งหลายในด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรม เทศนาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ และเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต และการที่ไม่เดือดร้อนมากนักเมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้ พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในบางกรณี บทบาทการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่น และผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูก เพื่อปลูกบ้านพักอาศัย เป็นต้น

(2) ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำชุมชนได้ให้วัดเป็นศูนย์กลางบริการสังคมด้วย เช่น เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กวัด ศึกษสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

เพื่อให้บรรลุไปตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ โดยมีเจ้าอาวาส และคณะสงฆ์ช่วยกันบริหารจัดการตามความเหมาะสมตติงาม ซึ่งการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ คือ “GBS MODEL” ดังแผนภูมิภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดของ GBS MODEL

8. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย การบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีลักษณะบางประการที่น่าสนใจในการทำวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเพื่อทำการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีสถาบันการศาสนาทายาทที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การคัดสรรบุคคลที่เข้ามาบวช การจัดหลักสูตรที่ครบสมบูรณ์ทั้ง 6 ด้าน และเพิ่มเติมในเรื่องของภาษา และเทคโนโลยี พร้อมสวัสดิการในทุก ๆ ด้าน

2) ส่งเสริม สนับสนุน สร้างสวัสดิการให้กับศาสนทายาทที่อยู่ปัจจุบันให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยความร่วมมือขององค์กรคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ

3) ใช้หลักสามัคคีธรรมในการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน รวมถึงลากสักการะที่เกิดขึ้น ที่ต้องมีการรวมศูนย์ในการจัดสรรคน เงิน วัสดุ และการบริหาร

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารวัดในจังหวัดนนทบุรีด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ หากมีผู้ประสงค์ จะทำวิจัยในครั้งต่อไปควรจะได้ศึกษาวิจัยตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาศักยภาพของศาสนทายาทเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
- 2) แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน
- 3) รูปแบบการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (เพิ่มเติม 2535)

9. เอกสารอ้างอิง

โชติ บดีรัฐ, (2554). การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

ดวงตา ราชอาษา สัญญา เคนาภูมิ และยุภาพร ยุภาศ. (2558). แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในยุคทุนนิยม” วารสารวิชาการแพรวา กาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 2 (3), 130-152.

ประเวศ วะสี. (2547). การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง. กรุงเทพมหานคร : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2553). ธรรมเพื่อการบริหารการบริหารธุรกิจแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. (2561, 17 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135, ตอน 50 ก.: 1-4.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พระวินัยปิฎกเล่มที่ 1, 2, 4, 7 และพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 9, 10, 12, 13, 20, 21,25, 27, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. (2548). กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

Gulick, Luther (1937). Notes on the Theory of Organization". ใน Gulick, Luther; Urwick, Lyndall (บ.ก.). Papers on the Science of Administration. New York : Institute of Public Administration.

